

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 753
Παρασκευή
28 Δεκεμβρίου 2001
Δρχ. 1400/ευρώ 4,11

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

- Απόστολος Διαμαντής
- Άγγελος Καλογερόπουλος
- Τασούλα Καραγεωργίου
- Γιώργος Κεχαγιόγλου
- Δημήτρης Κοσμόπουλος
- Λουκάς Κούσουλας
- Άγγελος Γ. Μαντάς
- Π. Δ. Μαστροδημήτρης
- Μητροπολίτης Ιεροθεός
- Γιώργος Α. Παναγιώτου
- Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος
- Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη
- Ρίτσα Φράγκου-Κικίλια
- Δημήτρης Χαρίτος
- Γεώργιος Α. Χριστοδούλου

ISSN 1108-9822

9 771108 982000

Ἡ ποίηση στὸν Παπαδιαμάντη: μιά φθεγγομένη ζωγραφική

τῆς Τασούλας Καραγεωργίου

Η ἐπικοινωνία μὲ τὸ παπαδιαμαντικό κείμενο εἶναι συγχρόνως μιά ἐμπειρία ποιητική. Ὅσοι τὸ ἐπαναλαμβάνουμε μονότονα, τὸ κάνουμε ἐκστασιασμένοι περισσότερο ἀπὸ αὐτὴ τὴν πολύτιμη αἴσθησι τῆς ποιητικῆς μαγείας πού γενναϊώδωρα χαρίζει ὁ Παπαδιαμάντης στὸν ἀναγνώστη του, ἐνῶ συγχρόνως μᾶς διακατέχει ἡ πεποίθησι ὅτι εἶναι δύσκολο ἕως ἀδύνατο νὰ τὸ ἀποδείξουμε. Μένουμε ἔτοι μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς συμβαίνει μὲ τὴν ποίηση στὸν Παπαδιαμάντη, ὅ,τι συμβαίνει μὲ τὸν οὐρανὸ δὲν γίνεται νὰ τὸν ἀγγίξουμε ἢ νὰ πιάσουμε τὰ σύννεφά του, ὅμως αὐτὸς ὑπάρχει – ὅσο ἐμεῖς κοιτάζουμε ψηλά.

Μὲ αὐτὲς τὶς προκαταρκτικὲς σκέψεις, θά ἐπιχειρήσουμε τὸ δύσκολο, ἴσως καὶ μάταιο, ἐγχείρημα τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν ὄρων τῆς ποιητικῆς λειτουργίας στὸ παπαδιαμαντικό κείμενο.

Ὡς παράδειγμα θά χρησιμοποιήσουμε ἓνα λυρική γραφῆς ἰντερμέδιο ἀπὸ τὸ διήγημα «ῶχι! Βασανᾶκια»¹ (1894), στὸ ὁποῖο συναντᾶται μιά ὁμαδική² προσωπογραφία κοριτσιῶν πού ἀποπνέει τὴ γνῶριμη ἐκεῖνη πλή-

ρη ποιητικῆς μαγείας ἐρωτική αἴσθησι. Στὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα δίνουμε κατὰ σύμβασιν τὸν ψευδοτίτλο «Ἡ πάροδος τῶν κοριτσιῶν», ἀκριβῶς ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ θεσπέσια παρέλασι τῶν τρυφερῶν πλασιμάτων ἐν μέσῳ εἰκόνων, χρωμάτων καὶ ἀκουσμάτων συνειρμικά ἀνακαλεῖ χορὸ ἀρχαίου δράματος. Καὶ τὸν ὑπότιτλο: *μὲ τὰ μάτια τῶν ἀγοριῶν τῆς Τρίτης τάξεως τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου*, δεδομένου ὅτι τὰ ὅσα περιγράφονται, εἶναι τὰ ὅσα «βλέπουν» – τὰ ὅσα, δηλαδή, μὲ τὴ μορφὴ μᾶς ὄνειρώδους φαντασίσεως τους προσφέρει ὁ ἀφηγητὴς συγγραφέας νὰ δοῦν – οἱ δεκαπεντάχρονοι μαθητῆς, ὅταν κλείνει ἡ πόρτα τοῦ σχολικοῦ κυρίου, ὅπου ἔβροσκον χιλιάδες βλατοῦδες, ψαλίδες, ἀλογάκια καὶ ἄλλα ζωῦφια καὶ ἐχόρευον χιλιάδες ποντικοὶ καὶ ὅπου ἵπταντο μετοχαί, ἀπαρέμφατα, ἀντωνιμίαι, καὶ ἐκελάδουν μονοτόνως ἐναλλασσόμενα πρόσωπα καὶ ἀριθμοὶ καὶ ἐγκλίσεις, καὶ ἡ ῥάβδος ἐκράτει σιγὰ τὸν χρόνον ἐπὶ τῶν νότων τῶν μαθητῶν. (σ. 11). Τὰ ὅσα, δηλαδή, περιγράφονται στὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα, ἀποτελοῦν καὶ τὴν πραγματικὴ μαθητεία τῶν μαθητῶν στὴ ζωὴ καὶ στὸν ἐρωτα καὶ ἀποτελοῦν μιά ἔμμηση ὑπόμνησι ὅτι τὸ μέγιστον μάθημα δὲν διδάσκεται μέσα στὸν χώρο τῆς σχολικῆς αἴθουσας, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ αὐτὴν – στὴν ταράτσα ὅπου θάλλει ἡ ὁμορφιά μὲ τὰ χίλια τῆς χρώματα.

Μόλις ἀνέβησαν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν τόπον τῆς παραδόσεως, καὶ τὰ κοράσια ἐφάνησαν ἄλλοις διὰ μᾶς ἐπὶ τῆς ταράτσας. Ἀλλὰ τώρα δὲν ἔμειναν πλέον ὅσα ἦσαν. Ἡ μικρὰ ἀγέλη ἠῤῥησε ταχέως, καὶ θὰ ἦσαν ὅλα δεκαπέντε ἕως δεκαοκτὼ κοράσια, ἐπά-

νω εἰς τὴν ταράτσαν. Ἦσαν πρῶτον τὸ Μαριῶ καὶ τὸ Λενιώ καὶ τὸ Κατερινιώ, τὰ τρία κοράσια τῆς οἰκίας. Εἶτα εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν πρώτην γειτονικὴν οἰκίαν τὸ Ξενιώ καὶ τὸ Κουμπῶ, δύο ὠραῖα μελαχροινὰ ἀδελφαί, ἡ μία δεκατεσσάρων καὶ ἡ ἄλλη δώδεκα ἐτῶν. Μετ' αὐτὰς ἦλθαν τὸ Φωλιῶ τὸ Βελισάρικο καὶ τὸ Μαχῶ τὸ Πορταρίτικο ἀπὸ δύο ἄλλας παρακειμένας οἰκίας. Κατόπιν ἦλθαν τὸ Κατινιώ, ἡ παπαδοπούλα, καὶ ἡ Εὐανθία, ἡ καπετανοπούλα, ἀπὸ τὴν οἰκίαν τῆς ἐξαδέλφης των, τῆς Μαχῶς, ὅπου εὐρίσκοντο ὕστερον ἦλθαν τὸ Τοιτωῶ τὸ Ραφτί, καὶ τὸ Ἀσπασῶ τὸ Παναδί, καὶ ἡ Σοφούλα τὸ Μπακιρί, καὶ τελευταῖα ἦλθαν ἡ Μόρφω, ἡ Σερετούλα, καὶ τὸ Κυρατωῶ καὶ τὸ Ἀσμινιώ, αἱ ἀδελφαί τῆς, καὶ προσετέθησαν εἰς τὰς ἄλλας. Ὅλοι ἡ σχεδὸν ὅλα ἦσαν ὠραῖα κοράσια μὲ γαλανὰ ὄμματα, μὲ μαῦρα ὄμματα, μὲ βαθέα καὶ ἀμαυρὰ καὶ οἰνωπὰ ὄμματα, μὲ λευκὸν χρῶτα, μὲ μελίχρυσον καὶ χρυᾶζοντα χρῶτα, μὲ μαύρους καὶ οὐλοὺς βοστρύχους, μὲ μακροὺς καὶ ξανθοὺς καὶ καστανοὺς πλοκάμιους, μὲ ἐλαφρὰ βαθονλώματα περὶ τὰς κόγχας τῶν ὀφθαλμῶν, μὲ ὠραῖα λεπτὰ ρόδινα ἢ ἄβρὰ καὶ κοράλλινα χεῖλη, μὲ κνανιζούσας φλέβας, μὲ χαριέντας λακκίσουσας καὶ γελασίνους ὑπὸ τὰς παρειάς, μὲ ἀναστήματα νεοφύτων κυπαρίσσω, μὲ λευκὰ τουλουπάνια, μὲ λεπτὰ καὶ διαφανῆ ἀλέμια περὶ τὴν κεφαλὴν, μὲ κοντὰ φουστανάκια, μὲ λευκὰς περικνημίδας, καὶ μὲ σορτὰς ἐμβάδας.

Συνῆλθον ἐκεῖ, ὑψηλὰ εἰς τὴν ταράτσαν, καθὼς τὰ χελιδόνια εἰς τὸν ἄνω πυργίσκον τοῦ μαρμαρίνου κωδωνοστασίου τὸ θέρος, καὶ ὠμίλων καὶ ἐκελάδουν, καὶ ἐγέλων καὶ ἐτερέτι-

¹Ὅταν γράφτηκε τὸ ἄρθρο αὐτὸ δὲν εἶχα ὑπόψη μου τὸ ἄρθρο τοῦ Μ. Παρλαμᾶ «Τὰ βασανᾶκια τοῦ Χριστοῦ», *Φῶτα-Ὀλόφωτα*. Ἐνα ἀφιέρωμα στὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν κόσμον του, ἐπιμέλεια Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Ε.Α.Ι.Α., Ἀθήνα 1981, τὸ ὁποῖο μοῦ ὑπέδειξε ὁ κ. Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος. Βλ. ἐπίσης Ἐλένη Πολίτου-Μαρμαρινοῦ, «Ἡ ποιητικότητα τοῦ παπαδιαμαντικοῦ ἔργου», περ. *Διαβάζω*, αρ. 165 (8/4/1987), σ. 49-58.

ζον, και συνδιελέγοντο και επιτύβιζον. Ἡ μία ἐπεχείρει νὰ διηγηθῆ κατι, και τὸ ἀφηνεν μισόν, διότι ἡ ἄλλη τὴν διέκοπτε δι' ἐρωτήσεων και διὰ ἐπιφωνημάτων και διὰ παρατηρήσεων. Ἡ τρίτη ἤρχιζεν ἄσμα και ἔλεγε μόνον ἓνα στίχον και μισόν ἢ τετάρτη ἔσσυρε τέσσαρα ἢ πέντε βήματα καλαματιανοῦ και ἔπαυε. Ἡ ἄλλη συνέπλεκε κατὰ τινα τρόπον τοὺς βραχίονας σταυρωτὰ μετ' ἄλλας δύο, και τὰς ἐβίαζε νὰ χορεύσωσι τὴν «καμάρα», ἄδουσα ἅμα ἀργῶς και μελωδικῶς:

«Καμάρα χτί, καμάρα χτί,
καμάρα χτίζω στὸ γυαλό...»

Και ἡ καμάρα δὲν ἐστέριωνε, και καμμία ἐπιχείρησις δὲν εὐδοοῦτο, και καμμία συνδιάλεξις δὲν ἐλάμβανε πέρας. Δὲν ὑπῆρχε ἔννοια, δὲν ὑπῆρχε σκέψις και στοχασμὸς και σκοτούρα. Ὅμιατα ἔλαμπαν, παρειαι ἀνθοῦσαν, χαμόγελα ἀνέτελλαν, ἄσματα ἐν ψιθυρισμῶ, και αἰσθήματα ἐν ἐμβρῶν, και βαθεῖαι πνοαὶ και ἐλαφροὶ στεναγμοὶ, και αὔραι τῆς νεότη-

τος ἐρρίπιζον, ἀέριζον, ἐδρόσιζον, τὰ σώματα και τὰς καρδίας. (σ. 14-15):

Εἶναι φανερό ὅτι ἔχουμε νὰ κάνουμε μετ' ἓναν πεζογράφο πού κρατᾷε στὰ χέρια του τὰ ἐργαλεῖα ἐνός ποιητῆ και ἐπιτυχᾷ μετ' αὐτὰ, ὄχι ἀπλῶς νὰ περιγράψει μιὰ εἰκόνα, ἀλλὰ νὰ μεταδώσει μιὰ ἐρωτική ἐμπειρία μετ' οὓς ὄρους, ὄχι τῆς πεζογραφίας, ἀλλὰ τῆς ποιήσεως. Ὁ ποιητὴς αὐτὸς εἶναι συγχρόνως μελωδὸς και ζωγράφος, γιὰ τὴν ἀκρίβεια ἓνας ἀγιογράφος τῆς νεανικῆς χάριτος.

Ἄς ἀναζητήσουμε τὰ ἐργαλεῖα του και πρῶτα ἄς ἐπιχειρήσουμε μιὰ συνάντησι μετ' τὴν πηγὴ τῆς μελωδίας πού διαχέεται μέσα στὸ ἀπόσπασμα ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ προσωπογραφία τῶν κοριτσιῶν, πού ὀλοκληρώνεται στὴν πρώτη παράγραφο τοῦ ἀποσπάσματος.

Ἡ πάροδος τῶν κοριτσιῶν, ἂν ἀποσπασθοῦν τὰ ὀνόματά τους ἀπὸ τὸ κείμενο, μετατρέπεται σὲ ἓνα μικρὸ ποίημα, στὸ ὁποῖο κυριαρχοῦν ἓνα πλῆθος ἀπὸ ὁμοιοτέλευτα σχήματα καθὼς και ἡ ἀμικτικῆς προέλευσις

χρήσι τοῦ κατὰ οὐδέτερο γένος ὑποκοριστικοῦ, ἡ ὁποία συνεισφέρει καταλυτικὰ στὸ τρυφερὸ κλίμα τοῦ κειμένου και συγχρόνως δικαιώνει τὴν ἐπιφωνηματικὴ ἔκφρασι τοῦ τίτλου («ὦχ! Βασανάκια»):

τό Μαριῶ και τό Λενιώ και τό Κατερινιώ

τό Ξενιώ και τό Κουμπῶ
τό Φωλιῶ τό Βελισάριω και τό Μαχώ τό Πορταρίτω

τό Κατινιώ ἢ παπαδοπούλα και ἡ Ἐθανθία ἢ καπετανοπούλα

τό Τσιτσῶ τό Ραφτί και τό Ἀσπασῶ
τό Παναδί και ἡ Σοφούλα τό Μπακιρῶ
ἢ Μόρφω, ἢ Σερετούλα και τό Κυρατσῶ και τό Ἀσμινιώ

Ἀκολουθεῖ μιὰ εἰκαστικῆς ἔκφρασι δύνاميς ὁμαδικῆ περιγραφῆ, στὴν ὁποία κυριαρχεῖ συνδυασμὸς ὁμοιοτέλετου και ἐπαναλήψεων. Δὲν ξέρουμε ἂν ἀνθαιρετοῦμε μετ' τὴν κατὰ στίχους και στὸ σημεῖο αὐτὸ παράθεσι τοῦ κειμένου, δύσκολο ὁμως κανεῖς νὰ ἀντισταθεῖ στὸν πειρασμὸ

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΑΣ

Μία ἀπὸ τὴν ἀριστοτέλει μελετῆ γιὰ τὸ ἑλληνικὸ παραμῦθιο και τὴν ἀπὸ τὴν παράδοσις πού περὶ τὸ ὄρα ἀποδόθηκαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ μετ' τὴν ἐπιστημονικὴ ἐγκύριση τῆς πεντάς του Λαογράφου Μιχαὴλ Μερικιῆ.

- Ἡ προέλευσις τοῦ παραμυθίου - εἰδικότερα τοῦ ἑλληνικοῦ.
- Ἡ ἐπιβίωσι τῶν παλιῶν μορφῶν τῶν παραμυθιῶν και ἡ δημιουργία νέων.
- Οἱ ἐπιστημονικὲς συνέπειες τῆς ραγδαίας υποχώρησις τοῦ παραμυθίου στὴν ἐποχὴ μας.
- Ἡ φιλολογικὴ ἐρευνα τοῦ παραμυθίου.
- Ἡ ἐξέτασι τῶν παραμυθιῶν και τῆς κοινωνικῆς θεωρήσεως τους μετ' γνώμονα τὴν λαογραφία.
- Ἡ σημασία και ἡ λειτουργία τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου.

Σε ὅλα τα βιβλιοπωλεῖα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΝΤΟΣ
Τηλ. 010 76 48 900 Fax 010 76 48 901
Internet: www.defacto.gr • e-mail: entos@defacto.gr

BERNARD ROQUES

Ἡ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ «ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ» ΟΥΣΙΩΝ

Επιμέλεια κειμένων: Ερμούλα Μπαζιζή, Γεώργιος Βιλιάρης, Κωνσταντῆ Κουρῆ

Ἐνα βιβλίο ντοκουμέντο γιὰ:

- τὴν ἀναθεώρησι τῆς πολιτικῆς τῶν κυβερνήσεων, τῆς κοινῆς γνώμης και τοῦ νομοθετικοῦ σώματος ἀπέναντι στις ψυχοτρόπες οὐσιές.
- τὴν υιοθέτησι μιᾶς ἐπιστημονικῆς, ὀρθολογικῆς και κοινωνικῆς οφέλιμης, ἱατρικῆς και νομοθετικῆς στάσεως.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ ἀπὸ τὸ 1929

ΚΕΝΤΡΙΚΟ: ΝΙΚΗΤΑΡΑ 2 • 106 78 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 3822.496, 3838.020 • fax: 3809.150 • e-mail: papazisi@otenet.gr
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ 11 • ΣΤΟΑ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
• ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5, 105 64 ΑΘΗΝΑ • τηλ.: 3216.148, 3313.074

νά αναστρώσει τό ποίημα πού είναι
κρυμμένο στην κατά λογάδην ὀριζό-
ντια διάταξη τοῦ λόγου:

μέ γαλανά ὄμματα,
μέ μαῦρα ὄμματα,
μέ βαθέα καί ἀμαυρά καί οἰνωπά
ὄμματα

μέ λευκόν χρώτα,
μέ μελίχρυσον καί χνοάζοντα
χρώτα,

μέ μαύρους καί οὐλους βοστρύχους,
μέ μακρούς καί ξανθούς καί καστα-
νοὺς πλοκάμους

μέ ἐλαφρά βαθουλώματα
περὶ τὰς κόγχας τῶν ὀφθαλμῶν,
μέ ὠραῖα λεπτά ρόδινα
ἢ ἀβρά καί κοράλλινα χεῖλη,
μέ κνανιζούσας φλέβας,
μέ χαρίεντας λακκίσκους καί γελασί-
νους ὑπὸ τὰς παρειάς,
μέ ἀναστήματα νεοφύτων κυπαρίσ-
σων,

μέ λευκά τουλουπάνια,
μέ λεπτά καί διαφανῆ ἀλέμια περὶ
τὴν κεφαλὴν,
μέ κοντά φουστανάκια,
μέ λευκὰς περικνημίδας,
καί μέ συρτάς ἐμβάδας.

Ἄξιονημόνευτη εἶναι ἡ ποικιλία
τῶν χρωμάτων, ἡ ὁποία αἰσθητοποι-
εῖται μέσω μιᾶς ἀντίστοιχης γλωσ-
σικῆς ποικιλίας: ὄμματα γαλανά,
μαῦρα, βαθέα καί ἀμαυρά καί οἰνω-
πά, δέρμα λευκόν ἢ μελίχρυσον, μαλ-
λιά μαῦρα, ξανθά ἢ καστανά, φλέβες
κνανιζούσες, ρόδινα ἢ κοράλλινα χεί-
λη, λευκά τουλουπάνια καί λευκές πε-
ρικνημίδες. Καί κοντά στὰ χρώματα
οἱ ὑπέροχες σκιές, τὰ ἀγιογραφικά
βαθουλώματα στίς κόγχες τῶν
ὀφθαλμῶν. Κι ὅλα μαζί σάν νά βρι-
σκόμαστε μπροστά σέ μιὰ ἀγιογραφία
τοῦ ἔρωτα, ἐνῶ παράλληλα ἀκοῦμε
ένα γλυκὸ βυζαντινὸ μέλος.

Μετά τὴν σχετικὴ ἀκίνησια τῆς ὁμα-
δικῆς περιγραφῆς εἰσβάλλουν στὴ
δεύτερη παράγραφο ἀλλεπάλληλα
ρήματα, τὰ ὁποία ἐπιτρέπουν τὴν ἔξο-
δο τῶν κοριτσιῶν ἀπὸ τό πλαίσιο τοῦ
ζωγραφικοῦ πίνακα καί τὴ μετάβασή
τους στὸν χῶρο τῆς ζωῆς, ὅπου ἐπι-

κρατεῖ ἡ ἀένη κίνηση, ὁ χορὸς, τό
τραγούδι, τὰ ἐρωτικὰ παιχνίδια μέ
τὴν αἴσθησι. Πρόκειται γιὰ μιὰ παν-
δαισία ὀπτικῶν εἰκόνων, κυρίως γιὰ
μιὰ ἐκπληκτικὴ ποικιλία τῶν πῶ ἐτε-
ρόκλητων ἀκουσμάτων, τὰ ὁποία
ὅμως καθόλου δέν διαταράσσουν τὴν
εὐρυθμία τοῦ κειμένου· ἀντιθέτως τό
ὄδηγοῦν στὴν ἐπίτευξη μιᾶς νέας
ἁρμονίας, στὴν ὁποία συνυπάρχουν
διακοπτόμενες ἀφηγήσεις, ἐρωτήσεις,
ἐπιφωνήματα καί παρατηρήσεις, μι-
σοτελειωμένα ἄ-σηματα, μετέωρα βή-
ματα ἀπὸ καλαματιανὸ καί ὡς ἠχητι-
κὸ ἐπιστέγασμα ἕνα πραγματικὰ με-
λωδικὸ ἀκουσμα, ὅπως εἶναι τό χο-
ρευτικὸ τραγούδι τῆς καμάρας.

Καί ἐδῶ κυριαρχεῖ τό πολυσύνδετο,
πού ὅμως τώρα δένει τὰ ρήματα καί
ὄχι τὰ οὐσιαστικά

καί ὠμίλων καί ἐκελάδων,
καί ἐγέλων καί ἐτερέτιζον,
καί συνδιελέγοντο καί ἐτιτύβιζον

Ἄξιζει νά ἐπισημανθεῖ, σὸ παραπλά-
νω παράθεμα, ἡ κατά παράλληλα
ζεύγη παράθεση τῶν ἔξι ρημάτων. Σέ
κάθε ρηματικὸ ζεύγος τό πρῶτο ρῆμα
σχετίζεται μέ τὴν κυριολεκτικὴ, τὴν
ἀνθρώπινη, ιδιότητα τῶν κοριτσιῶν
καί τό ἄλλο μέ τὴ μεταφορικὴ. Σάν νά
γίνεται ὅλη αὐτὴ ἡ ρηματικὴ σύζευξη
πρὸς αἰσθητοποίηση τοῦ δισυπόστα-
του τῶν κοριτσιῶν πού ἔχουν φύση
παρόμοια μέ τὰ χελιδόνια τοῦ ἄνω
πυργίσκου.

Στὴν καταληκτικὴ παράγραφο τοῦ
ἀποσπάσματος σημειώνεται ἡ ἀπογεί-
ωση τῆς ὅλης περιγραφῆς μέ τὴν
ἐξαῦλωση τοῦ ὅλου σκηنيκοῦ πού
ἐπιτυγχάνεται μέσω τῶν ἀλλεπάλλη-
λων ἄρσεων:

Καί ἡ καμάρα δέν ἐστέρωνε
καί καμμία ἐπιχείρησις δέν εὐδο-
δοῦτο,
καί καμμία συνδιάλεξις δέν ἐλάμβαν-
ε πέρας.

Δέν ὑπῆρχε ἔννοια,
δέν ὑπῆρχε σκέψις καί στοχασμὸς
καί σκοτοῦρα.

Πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ ἄρσεις τοῦ
πραγματικοῦ κόσμου μέ τίς σκο-
τοῦρες καί τίς ἔννοιές του, οἱ ὁποῖες

ὄδηγοῦν σταδιακὰ τό κείμενο σέ μιὰ
νέα θέση ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ὄνειρικὴ
ἀπογείωση τῶν αἰσθήσεων.

Ἄξιζει ἐδῶ νά προσεχθεῖ ἡ εὐρυθμία
τῶν σέ χρόνο παρατακτικῶν ρημάτων,
πού ἐκτός ἀπὸ τὴν ὑποδήλωση τῆς
διάρκειας καί τῆς ἔντασης τῆς αἴσθη-
σης χαρίζει σὸ κείμενο ἐπαναλαμβαν-
όμενους μετρικούς δικτύλους.
Τό ἀπόσπασμα καταλήγει χαρίζο-
ντας στοὺς μικροὺς μαθητές, ἀλλὰ καί
στοὺς ἀναγνώστες, μέ τὴν ἀντιστικτι-
κὴ παράθεση τῆς ἐρωτικῆς μαγείας
στὴν ἀγογιὰ πραγματικότητα τῶν μαυ-
ροπινάκων, τό βίωμα μιᾶς ἄλλης
ζωῆς. Αὐτῆς πού καλοδέχεται στοὺς
κόλπους τῆς τὰ ἔμβρουα τῶν αἰσθημά-
των. Αὐτῆς πού καθαγιάζει τίς ἱερές
φρικιὰσεις τῶν καρδιῶν, ἀλλὰ καί
τῶν σωματίων. Αὐτῆς πού ἀγιοποιεῖ
τόν ἔρωτα.

Τί ἄλλο ὅμως εἶναι ὅλα αὐτὰ ἐκτός
ἀπὸ ἀτόφια ποίηση;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἄπαντα, τ. 3, σ. 11-18. Ὅλα τὰ
παρατιθέμενα σὸ παρὸν ἄρθρο
ἀποσπάσματα διηγημάτων τοῦ
Παπαδιαμάντη, προέρχονται ἀπὸ τὴν
κριτικὴ ἔκδοση τῶν Ἄπαντων τοῦ
Παπαδιαμάντη ἀπὸ τὸν Ν.Δ.
Τριανταφυλλόπουλο, ἐκδ. Δόμος,
Ἀθῆνα 1981-1988, τ. 1-5.
2. Ἐξαιρετικῆς εἰκαστικῆς δύναμης, ἀλλὰ
καί σπάνιας εὐρυθμίας εἶναι καί οἱ
ἀτομικῆς προσωπογραφίες τῶν
γυναικῶν στὰ διηγήματα τοῦ
Παπαδιαμάντη. Παραθέτουμε τρεῖς
ἀπὸ τίς πολλές πού ἐπέχουν θέση
αἰσθαντικῶν ποιημάτων:
Ἡ Λαλιὴ ἔμεινε μέ τό μεσοφούστανον,
κοντὸν ἔως τὰς κνήμας, λευκὸν ὄσον
καί τό κολόβιον, καί μέ τὰς λευκάς

Δημήτρης Κοσμοπούλος

Ώσμάτιον

στόν Μίνο Έλευθερίδ

Ὅχι γνώριμες βροχές ὄχι λεπίδια τῶ σφριζονταῦ ἀέρα
ἔκεινα πᾶ τὸν ντῶδικες σὰν πέτρινη προβιά.

Καὶ πάλι ὄχι ἡ θάλασσα - στή μέσα τῶ ἐπὶ - σέ χερτικῆ
τῶ πικρῶ φῶρι σάβανο ἀπὸ τζιτζικό φτερεῶ

στὸ θέρου ὄχι οἱ βαφτισμένεσ λέγεις ἄλλὰ πᾶρα
ἀκτέγαλ τῶ βλέμμασ στῶ ἀρνῶ τῶ κλέμα, καὶ μιά μέρα
ἔτῶ ἀπὸ τῆ σαρκοφάλο τῶ κερῶ κικλὸ τῆ μοίρασ τῶ καρφιά
σέ παίρνει μέ τῶ δροσερῶ ἀπὸ τῆ τριφωτιά.

Φωνὴ τῶν νει πᾶν τῶ ἕνα πᾶρι καὶ πνίγεται ἕνα κύμα
κι ἄιστερεσ γέφτενε στή κηματιέσ, μελάνι τῆσ φωνῆσ.
ἄν εἶσαι πάλι ὁ τῶ φῶρισ πᾶ γράφτηκε : «καυεῖσ»
μέ τῶ πνευμόνικ ἀκορντεόν γὰ τρεῖ δῶν τῶ κρέμα

κι ἔκεινον πᾶ ἄπασε τὸν λόγου καὶ τὸ ἄδικο,
τῶ θέρμα με ἀναφε γὰ πῶ τῶ πρώτο εἰς χεριστῶ.
Ὅσ πέτρεσ με ἕνα δάισεσ φάρια στὸ βροῦ
κι ἄν φτάσω, θὰ μιλήσω καὶ θὰ μοιραστῶ.

Δημήτρης Κοσμοπούλος

Ένα ποίημα του Δημήτρη Κοσμοπούλου για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη.

περικνημιῖδας, ὄφ' ἄς ἐμάντενέ τις τὰς
τορνευτὰς καὶ κομψὰς κνήμασ,
λευκοτέρας ἀκόμη. Ἐμεινε μετὰ τὰ κρίνα
τοῦ λαμοῦ τῆσ ἀτελῶσ καλυπτόμενα
ἀπὸ τὴν πορφυρᾶν μεταξωτῆν
τραχηλιάν τῆσ, κ' ἐκάθισε
συνεσταλμένη παρὰ τὴν πρῶμην,
βραχυτέρα ἢ ὅσον ἦτο, μετὰ τὸ μέτριον
καὶ χαρίεν ἀνάστημά τῆσ.

«Ἡ Νοσταλγὸσ» (1894, "Απαντα, τ. 3, σ.
52-53).

Ἦτον ἀπόλαυσισ, ὄνειρον, θαῦμα. Εἶχεν
ἀπομακρυνθῆ ὡσ πέντε ὀργυῖασ ἀπὸ τὸ
ἄντρον, καὶ ἔπλεε, κ' ἔβλεπε τῶρα πρὸσ
ἀνατολάσ, στρέφουσα τὰ νῶτα πρὸσ τὸ
μέροσ μου. Ἐβλεπα τὴν ἄμυρᾶν καὶ
ὁμωσ χρυσιζουσαν ἄμυδρῶσ κόμην τῆσ,
τὸν τράχηλόν τῆσ τὸν εὐγραμμον, τὰσ
λευκάσ ὡσ γάλα ὀμοπλάτασ, τοὺσ
βραχιόνασ τοὺσ τορνευτοὺσ, δλα
συνγεόμενα, μελιχρᾶ καὶ ὄνειρῶδη εἰσ
τὸ φέγγοσ τῆσ σελήνησ. Διέβλεπα τὴν
ὄσφύν τῆσ τὴν εἰλλύγιστον, τὰ ἰσχία τῆσ,
τὰσ κνήμασ, τοὺσ πόδασ τῆσ, μεταξὺ
σκιᾶσ καὶ φωτόσ, βαπτιζόμενα εἰσ τὸ
κῦμα. Ἐμάντενα τὸ στέρονον τῆσ, τοὺσ
κόλπουσ τῆσ, γλαφυροὺσ, προέχοντασ,
δεχομένουσ δλασ τῆσ αὐρασ τὰσ ριτάσ
καὶ τῆσ θαλάσσησ τὸ θεῖον ἄρωμα.

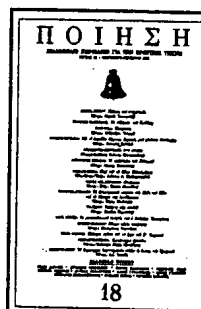
Ἦτον πνοή, ἰνδαλμα ἀφάνταστον,
ὄνειρον ἐπιπλέον εἰσ τὸ κῦμα ἦτον
νηρησ, σειρήν, πλέουσα, ὡσ πλέει ναὺσ
μαγική, ἢ ναὺσ τῶν ὄνειρων...
«Ὀνειρο στὸ κῦμα», (1900, "Απαντα, τ. 3,
σ. 269-270).

Ἐκράτει τὸν λῦχνον κ' ἔλαμπεν ὄλη, αὐτῆ,
καὶ τὰ μάτια τῆσ τὰ βαθυγάλανα, καὶ
τὰ δόντια τῆσ τὰ μαργαριταρένια, καὶ
τὰ πλούσια μαλλιὰ τῆσ τὰ χρυσοῦσανθα.
Κ' ἢ ἐλιὰ πού εἶχεν εἰσ τὸ ἄριστερόν
μάγουλον, ὅπου τὴν ἐνθυμούμην ἀπὸ
τότε πού ἦτον μικρῆ ἀκόμη, κι αὐτῆ
ἔλαμπε πλησίον εἰσ τὸν μικρόν
λακκίσκον τοῦ μειδιήματόσ τῆσ.

«Τ' ἄστεράκι», (1909, "Απαντα, τ. 4, σ.
309-310).

Τζωρτζ Στάινερ
ΛΕΟΔΕΥΤΑ ΠΑΘΗ
ΔΟΚΙΜΙΑ 1978-1995
ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΠΟΙΗΣΗ
ΕΣΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ